

Ana Fazekaš

Ganz novi festival

novi festival

Matija Ferlin, Ame Henderson, *Out of Season*

Razvojno kazalište, kazalište u razvoju, kazališni razvoj...

Ganz novi festival, podnaslovljen kao međunarodni festival razvojnog kazališta, ove je jeseni proslavio svoj peti rođendan, ponudivši zagrebačkoj publici petodnevni program različitih umjetničkih projekata te nekoliko vrlo zanimljivih radionica. Festival je dio projekta Kultura promjene, koji je prije više od deset godina pokrenula umjetnička ravnateljica Teatra &TD i naširoko poznata polovica tandema Jelčić-Rajković, Nataša Rajković. Primarni je cilj ove inicijative bio i ostao otvaranje prostora za rad podjednako mladim i iskusnim autorima nekonvencionalnog umjetničkog pristupa te je Ganz novi nastao kao prirodni produžetak te platforme. Zahvaljujući sretnom slučaju i mudrim producerskim potezima već su se prve godine u financiranje uključile međunarodne institucije, dopustivši da novorođeni festival odmah otvori vrata suradnji sa stranim umjetnicima koja će se uspješno održavati do danas.

Spomenuta podnaslovna sintagma festivala nije terminološki uvriježena u hrvatskom jeziku te ostavlja koncept koji stoji iza festivala relativno nejasnim. Na prvi se pogled može učiniti da je riječ o prezentacijama predstava u nastajanju (onome za što se uglavnom koristi neprevedena engleska sintagma *work-in-progress*), što je sve prisutnija praksa u suvremenom kazalištu uslijed sve snažnije svijesti o živoj prirodi izvedbenih umjetnosti te sve intenzivnije interakcije između publike i izvođača u tijeku rada na pojedinom projektu. Naime, razvijaju se predstave koje su konceptualno *neprestano-u-nastajanju*, koje iskorištavaju i potenciraju činjenicu da ne postoje dvije identične izvedbe iste predstave, poigravaju se aleatoričkim momentima ili se pak mijenjaju u skladu s kontekstom izved-

be. Takve su produkcije zastupljene na festivalu, no ne može se reći da prevladavaju, a kamoli da se dana praksa nameće kao isključiva poetika događanja. Sve se češće organiziraju i javne prezentacije radova u nastajanju koje pružaju umjetnicima priliku iskušavanja pojedinih segmenata eksperimenta pred svojevršnom testnom publikom. Nakon izvedbe često uslijedi i razgovor u kojemu umjetnik traži povratnu informaciju od gledatelja, koja će mu zatim poslužiti kao orijentacija za daljnji rad. Opisani format ove godine iskorišten je samo za predstavu u nastajanju Marie Jerez *What is Third*, s time da je upravo ta izvedba bila namijenjena samo odabranima te je ulaz dopušten samo s pozivnicom. S druge strane, „razvojno kazalište“ može asociirati i na progresivno kazalište – nekonvencionalno, inovativno, eksperimentalno – koje nudi (*ganz*) nove forme ekspresije, neopterećene klasičnim obrascima ili u dinamičnom dijalogu s njima.

Iako su sve spomenute asocijacije *de facto* inherentan dio festivala razvojnog kazališta, nijedna od ponuđenih definicija ne obuhvaća stvarnu namjeru izvornih začetnika koncepta. Po riječima Nataše Rajković, pojam razvojnog kazališta „sugerira kazališnu praksu koja postepeno razvija poetike autora i njihovo stjecanje iskustva i prakse. Za razliku od otvorenih procesa rada u kojima se nedovršene kazališne predstave (dakle kazališni pokušaji i procesi) pogrešno tretiraju kao završeni oblici rada, termin *razvojno* odnosi se isključivo na dovršene, zaključene cjeline, dakle kazališne predstave većinom mladih autora i redatelja koje su rezultat rada i razvoja njihovih poetika te predstavljaju njihovih rukopisa kojima tek predstoji utvrđivanje kroz budući rad i razvoj.“ Moment završetka umjetničkog djela jedan je od najboljih aspekata kreativnog rada, a ovakvo određenje naglašava upravo njego-

vu iznimnu važnost i vrijednost za pojedinačni autorski razvoj.

„Mora postojati trenutak kada se kaže – gotovo“, jednostavno objašnjava producentica festivala Silvija Stipanov, „a Ganz novi prati razvoj odabranih autora iz godine u godinu dajući im prostor za prezentaciju svoga rasta. Svaki autor dobiva tri prilike za rad.“

Selekcija kada je izbora istovremeno puno – i malo

Prmatrajući program festivala od osnutka naovamo, čini se da je riječ o nizu raznorodnih produkcija čiji je jedini evidentni zajednički nazivnik uvjetno rečeno produkcijska jednostavnost projekata (u smislu da ne uključuju velik broj izvođača te koriste fleksibilnu i mobilnu scenografiju) te u estetskom i poetskom pogledu njihova eksperimentalna priroda. Organizatori ističu da sam format produkcija nije bitan faktor pri odabiru programa; Ganz uključuje različite hibridne forme na poljima plesne umjetnosti, verbalnog i neverbalnog kazališta te performansa u užem smislu. Imajući u vidu borbu za opstanak brojnih umjetnika samo na malenoj hrvatskoj nezavisnoj sceni teško je i zamisliti mōre produkcija u širem europskom i svjetskom kontekstu na čijim se nemirnim valovima valjaju vrlo zanimljive kreativne snage, boreći se protiv birokratskih i financijskih nemani. Kao i mnoge druge umjetničke organizacije, Kultura promjene neprestano je suočena s financijskim nesigurnostima (ili, radije, sigurnošću teškog održavanja egzistencije) te je zato u kontekstu Ganz novog festivala teško govoriti o stvarnoj programskoj selekciji naprosto zbog nemilosrdnih financijskih okvira koji sa svakom godinom sve žešće pritišću organizaciju. U putovanja programatora na strane festivale, kao i budžet osiguran za gostovanje stranih predstava moralo bi se investirati znatno više no što je to dosada bio slučaj da bi se festival dalje razvijao u smjeru u kojem je krenuo od samoga početka. No, kako to obično biva, u nedostatku komocije raste kreativnost, pa autori festivala uspijevaju održavati razinu kvalitete ovog međunarodnog festivala, uspješno kombinirajući domaću i stranu produkciju. Ponekad je nažalost jedina informacija o predstavi koja dospje do programatora snimka koja daje tek blijeđu

sliku o tome kakva će predstava zapravo biti uživo. „Uvijek se dogode pogreške, to je naprosto tako, ali mi ih vidimo, priznajemo, iz njih učimo i razvijamo se dalje“, ističe Silvija Stipanov.

Protiv žalopojskog diskursa

Kritika kapitalističkog sistema te konzumerizma česti su motivi u predstavama na festivalu, no dominantni ton načelno je pozitivan sa zdravim smislom za humor i ironiju. Nije začudno da dane produkcije, rađene s relativno malim budžetom, na festivalu čiji se vlastiti budžetžno topi s vremenom, često u svoj koncept uključuju osvještavanje upravo najčešće nezavidne pozicije umjetnosti u kontekstu suvremenog sustava vrijednosti. No i organizacijski tim festivala naglašava važnost napuštanja već iscrpljenog diskursa samosažaljenja i indignacije. „Svi već znamo koji su suvremeni problemi na polju kulture, nema više potrebe trošiti dah na neprestano i nekonstruktivno žaljenje, pa ako pristupamo takvoj problematici, nastojimo to raditi kroz produkcije koje se s time nose na kreativan i zanimljiv način“, napominje Silvija Stipanov. Primjerice, predstava *My Great Work (An Ambitious Project)* španjolskog umjetnika Davida Espinosa reakcija je upravo na opsesivno ograničavanje umjetničke vizije zbog krutih financijskih okvira. Umjetnik odlučuje realizirati projekt s neograničenim budžetom, tristo izvođača na sceni, orkestrom, zoološkim vrtom, helikopterima, *marachi-bendom*... No sve u omjeru 1:87! Espinosa briljantno manipulira sitnim figuricama i predmetima na maloj pozornici, gradeći ogroman spektakl dok publika sve promatra dalekoozorima. Predstava je svakako vrhunac ovogodišnjeg festivala, izuzetno je šarmantna, duhovita i originalna u inteligentnoj ironiji koja se proteže kroz čitavu produkciju od samoga naslova. Elementarni produkcijski problem poslužio je kao inspiracija za predstavu koja mu se suprotstavila na najbolji način na koji umjetnost to može napraviti, zadržavši pozitivnu, konstruktivnu i pomalo bunтовnu perspektivu.

Credo Kulture promjene uključuje prije svega komunikaciju, optimizam i suradnju, što je vidljivo i u činjenici da popratni program festivala uključuje nekoliko radionica čija se tema također mijenja sa svakim izdanjem,

David Espinosa, *My Great Work (An Ambitious Project)*

Ivana Müller, *Positions*

pokušavajući odgovoriti na potrebe i interese mlađih generacija kazalištaraca i zaljubljenika u kazalište. Ove su godine bile održane čak dvije radionice fokusirane na produkcijski aspekt kazališne predstave, na kojima su sudionici imali priliku razgovarati s različitim kazališnim stručnjacima, predstaviti im vlastite projekte na različitim stupnjevima realizacije te dobiti *feedback* i praktične savjete. Usto je organizirana i radionica luminoakustike pod vodstvom najpoznatijih hrvatskih eksperimentatora na tom polju te je raspisan natječaj za autore kazališnih kritika koje su se svaki dan objavljivale u festivalskom biltenu. Kada je riječ o konceptualnim izvedbenim formama, znatno je teže uposliti postojeću kritičarsku aparaturu pri

procjenjivanju umjetničke uspjelosti i vrijednosti pojedinog djela. Fleksibilnost forme i strukture te eksperimentiranje s amaterskim izvođačima i naturšćicima elementima koji oduzimaju sigurnost procjene; površina produkcija nije i ne mora biti ulaštena, a u prvom je planu, očekivano, koncept za koji je *per se* teško postaviti vrijednosnu kvalifikaciju. No upravo je zato važno izlagati publiku što širem spektru izvedbenih umjetničkih produkcija te kroz razgovore i radionice nuditi mlađoj generaciji vodstvo u gledanju i komentiranju.

Konkretno, obje predstave Ivane Müller izvedene na ovogodišnjem festivalu poigravaju se upravo pretvaranjem izvedbeno neiskusnih entuzijasta u izvođače u profesionalnim produkcijama. Predstavi *Positions* prethodila je radionica na kojoj su zainteresirani sudionici uvježbavali nastup u kojemu su zatim sudjelovali zajedno s nekoliko iskusnih stranih izvođača (doputovalih zajedno s predstavom). Koncept je jednostavan, gluma praktički nulta, a vrlo evidentno izvedbu nose uvezeni glumci, a ne radioničari koji ipak gotovo samo statiraju. Redukcija svih aspekata izvedbe virtualno je poništila eventualnu razliku između dviju skupina što je stvorilo koheziju, no zato je učinila predstavu relativno monotonom i osjetno predugačkom jer je dojmivost koncepta izbljedjela nakon pola ukupnog trajanja.

Drugu, konceptualno još zanimljiviju predstavu, pod naslovom *We Are Still Watching* u potpunosti izvodi publika, prateći razrađeni scenarij koji pronalazi ispod sjedala. Predstava je svakako za publiku jedinstveno iskustvo koje se potencijalno može razviti u vrlo različitim smjerovima, ovisno o tome koliko je određena publika spretna u govoru, inhibirana, kreativna ili buntovna. No, kako bi ipak sačuvao u publici osjećaj sigurnosti i zaštićenosti u fikcionalnom okviru te kako ne bi djelovao suviše provokativno, scenarij djeluje generički, suzdržano, suviše napadno u svojoj autoreferencijalnosti. Tekst se uređuje za svaku pojedinu izvedbu te dotiče aktualnosti zemlje u kojoj gostuje (i njezine kazališne scene), no također ovlaštava i oprezno pri čemu ništa ne isprovocira pobunu protiv zadanog teksta. Ponovno se dogodilo da u publici, unatoč aktivnom sudjelovanju, dolazi do zamora te se vidljivo počinje zirkati u broj preostalih stranica scenarija iščekujući završetak.

Ključna riječ – komunikacija

Kultura promjene organizira i rezidencijalne programe različitog trajanja čiji se *ganz novi* konačni proizvodi izvođe upravo na festivalu, no još je zanimljivije što se organiziraju paralelne umjetničke rezidencije. Ideja paralelnih rezidencija ne staje naprosto na istovremenom ugošćivanju dvoje umjetnika, već se potencira interakcija među njima, međusobno praćenje kreativnog procesa, davanje savjeta i povratnih informacija.

Festival je izgrađen prije svega na sredstvima međunarodnih institucija i stranih ministarstava koja su izravno poticala razmjene umjetnika te otvaranje umjetničke scene jedne zemlje prema drugoj. Poticaji koje Kultura promjene prima od Grada Zagreba te Ministarstva kulture sve su manji, od 2009. godine do danas budžet je smanjen za čak 60% što je poražavajuća brojka za kazalište koje okuplja publiku svih dobi, no osobito uspješno komunicira s mlađom generacijom posjetitelja. Kultura promjene bila je i jedini non-stop natječaj otvoren podjednako za afirmirane i neafirmirane autore, studente i profesionalce, kojima se nudila produkcijska i tehnička pomoć, dok je sada mogućnost davanja takve pomoći znatno reducirana. Unatoč svemu tome, svi su sadržaji festivala besplatni, organizatori podcrtavaju: za publiku. Isticanje ovog vrlo važnog detalja upravo nastoji osvijestiti da prilikom stvaranja programa nijedan aspekt nije besplatan, sav je rad honoriran, uključujući kritičarski. Kada je sadržaj besplatan, to kod konzumenata stvara određeni psihološki učinak smanjene odgovornosti prema preuzetim ulaznicama kao i prema predstavama koje se gledaju. U tom je smislu simptomatičan događaj prilikom izvedbe predstave već poznate mlade nade koja gradi međunarodnu karijeru, Matije Ferlina, u suradnji s kanadskom plesnom umjetnicom Ame Henderson pod naslovom *Out of Season*, radene u koprodukciji sa Zagrebačkim plesnim centrom. Riječ je o produkciji čiji je fokus svakako na pokretu, no koja bi se tek uvjetno mogla nazvati plesnom. Sastoji se u potpunosti od niza ilustrativnih poza koje se kontinuirano pretaču jedna u drugu, a izvode ih autori simultano. Iako je u projekt vrlo evidentno uloženi trud te izvedba zahtjeva veliku koncentraciju jer bi svaka pogreška bila bolno vidljiva, serija pokreta bez vidljive veze (osim estetske) vrlo brzo počinje djelovati jednolično

te stvara zamor. Naposljetku je nejasan i rastegnuto finale nagnao dio publike da prerano započne aplauz, a potom dio da izađe s predstave. Prije stvarnog završetka izašao je nezanimariv broj gledatelja, što je na intinmo postavljenoj pozornici utoliko snažnije odjeknulo, no osobito je zanimljivo što se isto nije dogodilo na izvedbama koje su se naplaćivale po uobičajenom cjeniku ZPC-a. Izlazak mnogih ljudi s predstave prije samoga završetka može se možda u određenoj mjeri smatrati indikativnom upravo za slabiji osjećaj odgovornosti prema izvedbi kao što načelno sve dobiveno bez naknade doživljava devalvaciju vrijednosti u svijesti recipijenta, no istovremeno se može promatrati kao simptomatična, *autentična* reakcija kakva je rijetkost u inače pristojnoj komunikaciji između publike i izvođača u suvremenoj praksi izvedbenih umjetnosti.

Sistem dijeljenja besplatnih ulaznica daleko je od savršenstva, iako organizatori iskušavaju različite varijante koje bi osigurale maksimalno demokratsku dostupnost na najjednostavniji mogući način, no učestalo se događa da posjetitelji preuzimaju ulaznice za predstave na koje zatim ne odu, prekoračuje se unaprijed određeni postotak rezerviranih ulaznica, mnogi posjetitelji čekaju pred samim ulazom u dvoranu u nadi da će biti pušteni i bez ulaznica, no zbog toga što često u prostor naprosto ne stanu svi zainteresirani, za dio publike vrata se zatvore. Ovo je razočaravajuće za iznevjerene posjetitelje, no može biti izvor ponosa i veselja za organizatore koji dobivaju uvjerljivu i opipljivu potvrdu o važnosti ovog festivala u ponudi zagrebačke kulturne scene.

Duh ovog nepretencioznog, komunikativnog i samosvjesnog festivala spontano izražavaju riječi koje je o vlastitom radu izrekao jedan od gostujućih umjetnika, David Espinosa:

„Ne volim umjetnike koji se preobzibilno shvaćaju, koji misle da je njihovo djelo transcendentno i da im svijet treba biti zahvalan... Čovjek djeluje najbolje što može i ako se to nekome učini korisnim, odlično. Mislim da je važno da barem tebi pomaže da se osjećaš dobro, da te zabavlja i da ti, ako je moguće, pomaže da platiš račune...“